

LIBRIS

We know
books

CUVIOSUL

SILUAN ATHONITUL

Între iadul deznădejzii
și iadul smereniei

Însemnări duhovnicești

Ediția a V-a

Studiu introductiv și traducere de

diac. Ioan I. Ică jr

DEISIS

Sibiu · 2024

Cuprins

<i>Cuviosul Siluan Athonitul: între iadul deznădejzii și iadul smereniei și iubirii lui Hristos</i> (DIAC. IOAN I. ICĂ JR)	5
1. Tânjirea după Dumnezeu	53
2. Cuvânt despre rugăciune	75
3. Despre smerenie	81
4. Despre pace	94
5. Despre har	102
6. Despre voia lui Dumnezeu și libertate	115
7. Despre pocăință	127
8. Despre cunoașterea lui Dumnezeu	135
9. Despre iubire	143
10. Suntem copii ai lui Dumnezeu și asemenea Domnului	167
11. Despre Maica Domnului	171
12. Despre sfinți	175
13. Despre păstori și despre duhovnici	181
Despre duhovnici	185
14. Despre monahi	189
Despre economul mănăstirii	200
15. Despre ascultare	202
16. Despre războiul duhovnicesc	205
Marea știință	220

17. Despre gânduri și înșelare	222
18. Plângerea lui Adam	230
19. Relatări ale unor experiențe trăite și ale unor întâlniri, și convorbiri cu alți nevoitori	237
Părintele Ioan din Kronștadt	256
Părintele Stratonik	258
Un monah tânăr	264
Vulturul și cocoșul	266
Convorbiri cu niște copii	267
20. Gânduri, sfaturi și observații ascetice	270
Gânduri de pe urmă	282

*

Însemnări pe marginea unui catalog de plante de grădină și flori	287
Scrisori către Nadejda Soboleva	294

Cuviosul Siluan Athonitul: între iadul deznădejdiei și iadul smereniei și iubirii lui Hristos

„Iar aceea că S-a suit ce altceva înseamnă decât că S-a pogorât în cele mai de jos ale pământului?” (Ef 4, 9).

Cuvios și preafolositor lucru pentru plinătatea Bisericii este a venera și cinstea cu evlavie și după plecarea lor din această viață pe cei ce s-au distins în viața lor dusă în trup prin izbânzi deosebite ale virtuții, slăvindu-i prin prăznuiri anuale și imnuri de laudă; aceasta pentru că, pe de-o parte, lauda adusă celor ce au viețuit în virtute trece la Însuși Dumnezeu de la Care vine oamnenilor toată virtutea, cum arată teologhisind undeva Grigorie cel numit cu supranumele Teologiei; iar, pe de altă parte, pentru că lauda celor bune aprinde zelul și îmboldește pe cei ușuratici și zăbavnici la realizarea virtuții, iar pe cei iubitori de osteneală îi face și mai viteji în ostenele lor.

Așadar, dat fiind că în asemenea izbânzi excepționale ale virtuții se distinge și monahul Siluan, de obârșie din Rusia, dar care a viețuit peste o jumătate de veac în Sfânta Mănăstire patriarhală și stavropighială a Sfântului și Slăvitului Mare Mucenic și Tămăduitor Panteleimon de pe Sfântul Munte al Athosului, înfățișându-se pe sine prin cuvioșia și sfințenia vieții lui model de viețuire după Hristos, iar printre feluritele sale scrieri ortodoxe și

de suflet folositoare dascăl apostolic și profetic al Bisericii și plinătății celor ce poartă numele lui Hristos, ajungând la înalte măsuri duhovnicești și făcându-se vas al Sfântului Duh, nevoindu-se ca puțini alții în iubirea agapică și cinstit fiind pentru toate acestea de Dumnezeu cu darurile vindecării celor bolnavi și suferinzi și ale unei uimitoare clarviziuni — smerenia noastră dimpreună cu Preasfințirii și preacinstiții Mitropoliți din jurul nostru, iubiții noștri frați și împreună-liturghisitori, privind la viețuirea lui bine-plăcută lui Dumnezeu, la faptele și izbânzile lui în virtute și purtând de grijă de folosul obștesc al credincioșilor, am hotărât în Duhul Sfânt, în acord cu dumnezeieștii Părinți dinaintea noastră și urmând obiceiului comun al Bisericii, să i se acorde cinstea cuvenită bărbaților sfinți și dumnezeiești.

De aceea și decretăm în mod sinodal și stabilim și poruncim în Sfântul Duh ca de acum înainte și pe mai departe în tot veacul, starețul Siluan Aghioritul să fie numărat împreună cu bărbații cuvioși și sfinți ai Bisericii, fiind cinstit cu prăznuiri sfinte și ceremonii religioase anuale și slăvit cu imnuri de laudă în ziua de 24 septembrie, în care a plecat fericit la Domnul.

Spre dovedire și întărire a acestui fapt s-a întocmit și prezentul nostru act patriarhal și sinodal așternut și subsemnat în acest sfânt Codice al Sfintei și Marii noastre Biserici a lui Hristos și trimis identic și neschimbat și sfintei Comunități a Sfântului Munte spre a fi depus în arhivele lor.

În anul mântuirii 1987, 26 noiembrie, al 11-lea al indicțiunii.

† Dimitrios al Constantinopolului
din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al
Constantinopolului și Patriarh Ecumenic
și membrii Sfântului Sinod
al Patriarhiei Ecumenice

Prin acest act solemn¹ Patriarhia Ecumenică — sub a cărei jurisdicție spirituală și canonică se află comunitatea Sfântului Munte al Athosului — proclama deci în mod oficial întregii Ortodoxii autenticitatea sfințeniei vieții și scrierilor unui mare „bătrân” („gheron” în grecește, „stareț” în rusește) sau părinte și povățuitor duhovnicesc experimentat: schimonahul athonit *Siluan Ivanovici Antonov* (1866–1938). La acea dată acesta era deja recunoscut drept una dintre cele mai remarcabile figuri, dacă nu poate cea mai însemnată și reprezentativă, ale spiritualității ortodoxe în secolul nostru.

Astfel, aniversarea a cincizeci de ani de la adormirea în Domnul a „starețului” Siluan a devenit și cea dintâi prăznuire bisericească solemnă a sa ca Sfânt Cuvios al Bisericii Ortodoxe de pretutindeni. Pentru că sfinții proclamați ca atare de o Biserică Ortodoxă locală intră automat în venerarea și patrimoniul de spiritualitate comun tuturor Bisericilor Ortodoxe surori a căror comuniune alcătuiește Biserica Ortodoxă ecumenică („a toată lumea”). Cuviosul Siluan se alătură astfel celor peste trei sute de sfinți cuvioși pe care i-a dat de-a lungul secolelor Sfântul Munte. Însă, fapt mai puțin obișnuit, dar elocvent, canonizarea sa a fost salutată și receptată ca un eveniment ecumenic și de numeroși reprezentanți ai altor confesiuni creștine, Cuviosul Siluan devenind astăzi un adevărat „sfânt fără frontiere” (Enzo Bianchi).

Cine era însă Cuviosul Siluan, în care actul de canonizare din 1987 recunoaște nici mai mult, nici mai puțin decât un „dascăl apostolic și profetic al Bisericii” (ἀποστολικὸν καὶ προφητικὸν διδάσκαλον τῆς Εκκλησίας)? Încă de la mijlocul anilor 1950, nimeni altul decât cel mai de seamă ortodox sârb din veacul nostru, părintele arhimandrit Iustin

¹ Prin acest act, Patriarhia Ecumenică a dorit, în același timp, să aducă și un omagiu duhovnicesc Bisericii Ortodoxe Ruse, care, în iunie 1988, prăznuia împlinirea unui mileniu de la botezul și încreștinarea (în anul 988) a rușilor kieveni sub marele și Sfântul cneaz Vladimir.

Popovici (1894–1979), nu se sfaia să-l compare pe Cuviosul Siluan cu Sfântul Simeon Noul Teolog, iar celebrul în Occident monah cistercian („trappist”) american Thomas Merton (1915–1968) scria în 1958 că „a fost poate cel mai autentic monah al secolului XX”!

Faima postumă mondială de care se bucură viața duhovnicească cu adevărat extraordinară a fericitului Siluan Athonitul, ca și însemnările sale pe drept cuvânt remarcabile în simplitatea, profunzimea și incandescența experienței spirituale pe care o atestă se datorează în principal vrednicului ucenic și fiu duhovnicesc al cuviosului din ultimii săi ani de viață pământească și neobosit propagator al duhului și învățaturii sale în Occident: părintele arhimandrit Sofronie Saharov². Mai exact, uimitoarei sale cărți de

² Născut la 22 septembrie 1896 la Moscova, părintele Sofronie a manifestat de timpuriu o reală vocație de artist plastic, absolvind Școala Națională de Arte Frumoase din Moscova. În 1921 părăsește Rusia răvășită de revoluția bolșevică și de războiul civil care i-a urmat, stabilindu-se la Paris. Abia sosit în capitala culturală a Europei, în 1922 și-a expus pânzele executate în spiritul artei abstracte la Salonul de Toamnă și la Salonul Tuilleries. Nesatisfăcut însă de experimentele artei moderne, se orientează spre religie și căutare spirituală. După ce o perioadă de câțiva ani fusese adeptul meditației yoghine, în 1924 se înscrie la Institutul teologic ortodox „Saint-Serge” din Paris. Dar în 1925 abandonează studiile teologice în căutarea vieții duhovnicești și pleacă la Athos, intrând ca monah în mănăstirea Sfântul Panteleimon (Russikon). În 1930 e hirotonit diacon de episcopul sârb Nicolai Velimirovici și intră într-un strâns contact duhovnicesc cu „starețul” Siluan, al cărui ucenic fidel rămâne până la moartea acestuia, survenită în septembrie 1938. În 1939 devine pustnic, retrăgându-se într-o peșteră. În 1941 e hirotonit preot și devine duhovnic și „stareț” pentru mai multe mănăstiri athonite. Îmbolnăvindu-se grav, sosește în 1947 în Franța, unde este operat. Supraviețuiește miraculos bolii și redactează în 1948 cartea despre „starețul” Siluan. Refuzându-i-se viza de întoarcere la Athos de către oficialitățile grecești, obtuz ostile prezenței străinilor la Sfântul Munte, se stabilește în Anglia, unde în 1959 întemeiază la Maldon/Essex prima comunitate monahală ortodoxă britanică. Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, al cărei stareț a fost până la moarte și unde în 1988 a fost sfințită prima biserică închinată Cuviosului Siluan. Aici a ador-

spre *Staretul Siluan. Viață — Învățătură — Scrieri* scrisă în 1948 și publicată în originalul rus în 1952 la Paris. Tradusă în cincisprezece limbi moderne de circulație (1958 în engleză; 1959 în germană; 1973 în franceză; 1978 în italiană, suedeză și chiar în arabă, coreeană și japoneză), această carte a fermecat și impresionat profund pe mulți. Cum arată foarte recenta mărturie a unui deținut german condamnat la închisoare pe viață pentru omucidere și a cărui viață s-a schimbat radical din clipa descoperirii între zidurile temniței a scrierilor Cuviosului Siluan... Ea s-a bucurat și se bucură pe drept cuvânt de o extraordinară audiență și căutare atât în Rusia, cât și în Occident, unde a stârnit și alimentat un veritabil entuziasm duhovnicesc conducând și convertind pe mulți la Ortodoxie. Ea este totodată singura sursă documentară din care cunoaștem detaliile vieții și învățăturii Cuviosului Siluan (și, de aceea, pe ea o urmărim și noi în prezentarea de față). Cartea arhimandritului Sofronie reușește să scoată la iveală într-un mod luminos, la adevăratele ei dimensiuni teologice, profunzimea unică a experienței spirituale a Cuviosului Siluan, pe care modestia exemplară și smerenia desăvârșită a schimonahului rus, viața sa exterioară de o perfectă „banalitate” monahală au ascuns-o chiar și pentru părinții și frații propriei sale chinovii athonite. Pentru că în arhivele de la Russikon despre Cuviosul Siluan există doar următoarea însemnare:

„Părintele Siluan, schimonah. Numele civil: Semion Ivanovici Antonov, țăran din gubernia Tambov, districtul Lebedinsk, satul Șovsk. Născut în 1866. Sosit la Sfântul Munte în 1892. A îndeplinit următoarele ascultări: la moară, la Kalamareia, la Vechiul Russikon și la economat. Decedat la 11/24 septembrie 1938.”

Datorită cărții arhimandritului Sofronie dispunem însă și de alte date privitoare la viața Cuviosului Siluan, culese

mit în Domnul la 11 iulie 1993. (Aici a viețuit ca ucenic al părintelui Sofronie și un monah român: ieromonahul Rafail Noica, fiul cunoscutului filozof de la Păltiniș.)

din discuțiile avute cu acesta în ultimii ani de viață ai sfântului.

Aflăm astfel că viitorul „stareț” se născuse într-o familie simplă, săracă, evlavioasă și numeroasă de țărani ruși, alcătuită, pe lângă părinți, din cinci băieți și două fete. Deși lipsit de învățătură, tatăl lui Semion era un om plin de adâncă credință și de multă înțelepciune în viață. Amintindu-și peste ani de blândețea și echilibrul sufletesc al părintelui său după trup, Cuviosul Siluan povestea de pildă cum, într-o vineri, uitând că este post, a pregătit pentru întreaga familie, aflată vara la câmp, carne de porc. Cu toate acestea, tatăl său nu i-a spus nimic, aducând vorba cu blândețe despre această întâmplare abia după șase luni, pentru că — zicea el — „nu am vrut să te rănesc, băiatul meu”. Și Cuviosul Siluan continua:

„Iată un «stareț» cum mi-ar fi plăcut să am. Nu se înfuria niciodată, era întotdeauna liniștit, întotdeauna blând. Gândiți-vă, a așteptat șase luni clipa potrivită ca să mă îndrepte, fără să mă rănească sau să mă dojenească. N-am ajuns la măsura tatălui meu.”

Încă de mic copil — avea doar patru ani — Semion și-a pus în gând:

„Când voi fi mare, voi căuta pe Dumnezeu în tot pământul!”

Auzind, mai apoi, de sfinții ruși și de minunile săvârșite la mormintele lor, tânărul Semion și-a dat seama că

„dacă există sfinți, înseamnă că Dumnezeu este cu noi și n-am nevoie să străbat tot pământul să-L găsec”³.

³ Cum inspirat se scrie în prologul *Vieții* Cuviosului „stareț” Paisie de la Neamț (Velickovski) († 1794), scrise de Isaac Dascălul: „Făcându-se următori Sfinților Părinți celor de demult, și pre faptele lor bune și pre viața lor cu osârdie din tinerețe metaherisindu-o”, sfinții „au arătat” și arată „că Dumnezeu tot același și neschimbat este, și cum că aproape este, dupre psalmistul, de toți cei ce îl cheamă pre El, și îi sprijinește, și de ispitele cele mai presus de puterea lor îi

Înflăcărat de dragostea lui Dumnezeu, Semion — pe atunci în vârstă de nouăsprezece ani — se roagă mult cu lacrimi, simte o prefacere interioară și atracție pentru viața monahală. Dar tatăl său îi refuză permisiunea de-a pleca la faimoasa Lavră a Peșterilor din Kiev, sfătuindu-l să-și execute mai întâi serviciul militar, după care va fi liber să facă așa cum crede.

Această înflăcărare duhovnicească a durat vreme de trei luni, după care însă s-a stins. Semion, un tânăr frumos și viguros, a început să se întâlnească cu flăcăii din sat, să iasă cu fetele, să cânte la acordeon, să bea vodcă, pe scurt să se bucure de viață. Era apreciat pentru firea lui pașnică și blândă și era iubit de săteni, ca și de tinerele fete, dar era departe de a fi fost un sfânt.

Dotat cu o fire robustă și cu excepțională forță fizică, Semion trece prin multe ispite. La petrecerile sătești mănâncă și bea fără măsură (înghite singur un platou cu cincizeci de ouă și bea, fără să se îmbete, până la trei litri de votcă!). Fără a fi fost vorba de căsătorie, intră în legătură cu o fată din sat și într-o seară inevitabilul se produce. Iar într-o zi, de hramul bisericii din sat, trece pe lângă crimă: se ia la hartă cu doi frați, lovindu-l pe unul dintre ei în piept atât de puternic, încât acesta de-abia rămâne în viață.

În tumultul acestei vieți de păcat și necurăție, chemarea resimțită spre viața monahală începe să dispară. Dumnezeu însă îl mai cheamă o dată. Astfel, în vis, vede cum un șarpe îi intră pe gură în trup. Sculându-se din somn pradă unui dezgust violent, aude limpede glasul blând al Maicii Domnului: „Ai înghițit un șarpe în somn și ți-e scârbă. Tot așa, nici mie nu-mi place ceea ce faci tu acum”. Până la sfârșitul vieții, Cuviosul Siluan va mulțumi Maicii Dom-

fereste și le ajută în toată vremea, și la vârful săvârșirii faptelor bune îi suie. Și au astupat gurile acelor carii din trândăvia lor au căzut întru necredință, și zice cum că acum nu se poate a metaherisi fapta bună cea desăvârșită și a se sui prin lucrarea ei la vârful săvârșirii și a ajunge după Pavel la bărbat desăvârșit și la măsura vârstei plinirii lui Hristos” (ed. D. Zamfirescu, *Revista Fundației Drăgan*, Roma, nr. 3-4/1987, p. 470).

nului pentru îndurarea și milostivirea cu care l-a întors de la păcat.

Petrecută cu puțin timp înaintea serviciului militar, această a doua chemare a jucat un rol decisiv în viața lui Semion, care de acum încolo se schimbă cu totul. Simte o adâncă rușine pentru faptele sale și în el se trezește un ascuțit simțământ al păcatului, însoțit de o adâncă și aprinsă nevoie de pocăință. Într-o zi de sărbătoare, întreabă pe un om din sat care se veselea, dansa și cânta la acordeon, deși cu ani în urmă ucisese la beție un om, cum de se mai poate veseli după ceea ce a făcut. Acesta îi răspunde spunându-i că în închisoare s-a rugat mult ca Dumnezeu să-l ierte. „Într-o zi — i-a spus — patul pe care stăteam în genunchi cu capul în pernă a început să tremure și inima mea a simțit o mare bucurie. Am înțeles atunci că Dumnezeu m-a iertat. De aceea joc acum, pentru că sufletul meu are pace.” Semion, care fusese cât pe aci să ucidă un om, înțelege acum liniștea și pacea celui căruia Dumnezeu îi iartă păcatele.

Se roagă, de aceea, mult lui Dumnezeu să-i îngăduie să-și împlinească netulburat dorința sa fierbinte de pocăință neîncetată, intrând în viața monahală. Iar Dumnezeu îl ascultă. În timp ce era plecat în armată, un negustor de grâne venit în sat remarcă la o horă pe tânăra fată pe care o cunoscuse Semion și o cere în căsătorie. Semion mulțumi lui Dumnezeu pentru că i-a îndeplinit rugăciunea, fără a uita însă păcatul său.

Își va executa serviciul militar ca simplu soldat în batalionul de geniu al gărzii imperiale din Sankt Petersburg. E un soldat conștiincios, pașnic, prietenos, cu o conduită ireproșabilă; cu gândul însă e mereu la pocăință și la Sfântul Munte, unde trimite chiar și bani din solda sa. Semnificativ pentru starea sa de spirit e următorul episod. Într-o noapte, aflat într-o cârciumă în care se chefuia împreună cu alți trei camarazi, a răspuns:

„Mă gândesc că în această clipă noi stăm într-o crâșmă, mâncăm, bem și monahii se roagă toată noaptea. Cine

dintre noi va da un răspuns mai bun la Judecata de Apoi? Ei sau noi?”

Intrigat, unul dintre camarazi a exclamat: „Ce om și Simeon ăsta! Ascultăm muzică, ne veselim, iar el e cu mintea la Muntele Athos și la Judecata de Apoi!”

Cu puțin înainte de eliberare, impresionat de faima și slujbele săvârșite de Sfântul preot Ioan din Kronștadt (1829–1908) și la care asistase în câteva rânduri, se duce împreună cu secretarul companiei să-i ceară binecuvântarea. Negăsindu-l, îi scrie acestuia o scrisoare cu doar câteva cuvinte:

„Părinte, vreau să mă fac monah. Roagă-te ca lumea să nu mă rețină.”

Întors în cazarmă, Semion simte încă din aceeași zi, din momentul în care Sfântul Ioan s-a rugat pentru el, „vuiind în jurul lui flăcările iadului”.

Părăsind capitala Imperiului țărilor, Semion se întoarce acasă doar pentru a-și lua rămas-bun și pleacă după o săptămână spre Athos. Se îmbarcă la Odessa, iar în toamna lui 1892 sosește în Sfântul Munte.

Situat în nordul Greciei, Athosul este cea mai estică dintre cele trei peninsule chalcidice. Lungă de 45 de km și lată între 8 și 12 km, „peninsula călugărilor” culminează cu piscul de 2033 metri înălțime al Athosului. De peste o mie de ani Athosul este Sfântul Munte, „Grădina Maicii Domnului”, citadela monahismului răsăritean și oaza spiritualității filocalice, bastionul duhovnicesc al Ortodoxiei ecumenice. La sosirea lui Semion, comunitatea monastică athonită cunoștea un moment de apogeu al istoriei sale frământate. Veniți din toate națiunile ortodoxe, cei aproape zece mii de monahi sunt grupați în jurul a douăzeci de mănăstiri mari și câteva sute de schituri, colibe, chilii și peșteri, viețuind după toate cele trei forme de viață monahală: chinovială, idioritmică și anahoretică. Marea mănăstire rusească a Sfântului Panteleimon (Russikon) este o chinovie uriașă cu aproape două mii de viețuitori, fără a